

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д.изк. Камелия Николова

**за дисертационния труд
на ГЕРГАНА ДИМИТРОВА**

**„Изследване на потенциала на Софийския университет за създаване на
Център за научен театър ”
за присъждане на образователната и научна степен „доктор”**

В професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма "Културология" (Културни връзки между науката и изкуствата. Научният театър като пресечна точка на наука, изкуство и образование)

Дисертационният труд на Гергана Димитрова е задълбочено практическо изследване на един съществуващ (и успешно практикуван от самата Димитрова), но затова пък слабо проучен на академично ниво феномен, а именно научния театър. Докторантката предлага следната дефиниция на реалитета „научен театър“: „...онези срещи между наука и изкуство, водещи до публични продукции, които представят чрез средствата на театъра (в най-всеобхватното му разбиране) научно съдържание, свързано с проблеми, открития, идеи, изследвания на различни клонове на науката“ (26). Задачата, която се поставя в изследването е да се установи какъв е потенциалът за развитието на тази практика в институционалния контекст на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, който е определен от докторантката като най-удачна платформа за тази цел. Този въпрос всъщност се явява отправна точка, от която се развива тезата, пряко касаеща актуални тенденции в развитието както на съвременните театрални форми и похвати, така и на науката, която все повече търси перформативни и интерактивни начини да комуникира постиженията си с неспециализираната публика.

Внушителен по обем, дисертационният труд се състои от 214 страници, съдържащи въведение, пет глави, заключение и библиография. Текстът включва 42 изображения и 24 графики; следват дванайсет приложения (195 страници) от

разнообразен характер, включително интервюта и анкети, проведени от докторантката и с нейно участие, и анализирани за целите на изследването, авторски сценарий, както и чуждестранни и чуждоезични материали, свързани с практиката за комуникиране на науката в Европа.

В първа глава се разглеждат същността и измеренията на интердисциплинарната практика, дефинирана като научен театър, фазите на реализация на научно-театралната продукция – подготвителна, продукция и пост-продукция (архивиране и анализ). Очертани са основните форми – инсталация, театрална постановка, базирана на текст, посветен на науката или с участие на учени-консултанти или изпълнители, научно шоу и научен стенд-ъп. Втора глава навлиза в полето на конкретните европейски постижения и разнообразие от инициативи в областта. Разгледани са следните колективи: Scientific Theatre Freiburg, Jet Propulsion Theatre, Nexus Experiments, магистърската програма ART & SCIENCE (Лабораторията за приложни иновации към Университета за приложно изкуство във Виена), Ars Electronica Futurelab, Experimenta, Science Gallery (Тринити Колидж, Дъблин). Подборът на примери е стойностен и показва сериозна информираност за случващото се в изследователското поле на докторантката, като е важно да се отбележи, че тя не само компилира информацията, но я структурира и подлага на сериозен анализ. В трета глава се прилагат примери за дейност в България, сред които организациите и инициативите FameLab, Ratio, форум „Демокрит“, международният фестивал за дигитално изкуство „DA Fest“, работата на „Arte Urbana“. Съществена е частта, в която докторантката представя проектите, в които тя е участвала като режисьор и сценарист и така убедително прилага професионалния си опит трупан в продължение на повече от десетилетие. Този ценен практически принос намира изражение в анализа на филма „В малкия голям свят на прилепите“ и впоследствие интерактивната инсталация, състояла се в Националния природонаучен музей „В малкия голям свят на прилепите с Антония Хубанчева“, проекти специално създадени за целите на изследването. Съществено място заема и организираната експертна онлайн дискуссия „Прилепите: ужас и разум“, която обхваща както въпроси, свързани с темата за летящите бозайници, така и с пресечните точки между изкуство и наука. По-ранни продукции с участието на докторантката, които са разгледани са „Ева Бехщайн – нощта на прилепите“ (2009), дело на „Организация за съвременно алтернативно

изкуство и култура – 36 маймуни“ (чиито основател и председател е докторантката), както и театралната инсталация „Времето на кварките“ (2012).

В четвърта глава Димитрова се съсредоточава върху изследване въздействието на проекти, комуникиращи науката чрез изкуство. Важно е да се отбележи, че тези изследвания са проведени от самата нея чрез организация „36 маймуни“ с финансиране с конкурс от Национален фонд „Култура“, което красноречиво говори за доказана ѝ ангажираност с темата. Проведени са анкети с респонденти от най-различни възрастови групи, споделящи впечатления както от проекти, състояли се преди време – „Времето на кварките“ и „Ева Бехщайн“ (измерване на дългосрочния ефект) – така и на специално създадените за целите на дисертационния труд филм и последвала инсталация „В малкия голям свят на прилепите“ (измерване на краткосрочен и средносрочен ефект, особено върху младежка публика). В последната, пета глава, подробно се разглеждат предпоставките Софийският университет да създаде Център за научен театър. Потенциалът на учебното заведение се оценява по следните критерии: разполагане с материална база, включително тази на Университетски театър „Алма Алтер“, участие в мрежи като UNICA, наличието и активната дейност на културен център. Докторантката не се ограничава с теоретични разсъждения, а подхожда практически като провежда обстойни интервюта с членове на ръководството на университета, членове на Академичния съвет и потенциални партньори като Културния център към СУ и Университетския театър (тези разговори са включени в дисертационния труд като приложения). Заключение, до което достига докторантката е, че „[3]а съжаление се оказва, че в настоящия момент Софийски университет не разполага с достатъчно потенциал за създаване на Център за научен театър. Под потенциал се има предвид не само финансов ресурс и инфраструктура, но и стратегическо мислене и визионерска политика при управлението и инвестициите в бъдещото му развитие“ (207).

Проблемът, който докторантката идентифицира, а именно, че въпреки ясните предпоставки за успешно развитие и позитивното отношение на интервюираните налице е липса на институционална подкрепа, която би осигурила устойчивост на подобни проекти, иначе разчитащи само на проектно финансиране, е колкото разочароващ в чисто професионален и вероятно личен план, толкова и положителен в изследователски такъв. Достойнство е, че дисертационният труд не остава в сферата

на хипотезите и описателното, а е основан на реалистичен, проактивен поглед и ясна преценка, принадлежащи на специалист, чиито ценен опит е придобит в резултат на дългогодишна творческа, но и мениджърска дейност, както и че разглежда възможни решения на установените проблеми.

Обстоятелството, че дисертационният труд е дело на изявен практик се превежда ясно в текста – написан на достъпен език, но в никакъв случай не и с опростен изказ, без да се отклонява от изследователския фокус, с добре формулирана методология, интердисциплинарен по същността си и следващ стабилна траектория от общото към конкретното – изясняване на понятийната рамка, проявления към конкретни европейски инициативи и български такива към това, което обещава и заглавието, а именно проучване как би могло да се осъществи научен театър на територията на Софийския университет.

Тъй като успешните европейски примери, обстойно представени от докторантката, са такива именно благодарение на институционалната подкрепа от страна на висши учебни заведения (сред които университетите във Фрайбург, Линц, Тринити Колидж Дъблин и т.н.), акцентът естествено преминава в търсене на подобна подходяща среда в България. И все пак, впечатление прави леко нарушената пропорция – много по-малък по обем е текстът, посветен на потенциала на Софийския университет (концентриран в една глава от пет) спрямо останалите и най-вече спрямо факта, че заглавието създава отдава много голяма значимост на този въпрос за същността на дисертационния труд. Държа да отбележа, че тази особеност не е в ущърб на материала, представен в глави 1-4, напротив – трудът всъщност надгражда задачата, зададена от темата и заглавието и има реален потенциал да прерасне в още по-задълбочено изследване, което да обхване както практически така и теоретични взаимодействия между европейския научен театър и този в България.

В тази връзка могат да се предложат някои препоръки относно бъдещо развитие на темата. Библиографията включена към дисертационния труд е много богата, състои се от над сто заглавия, но прави впечатление, че значителна част от тези заглавия не намират място в изследването и не става ясно как точно тези материали са намерили приложение за аргументацията и изграждането на методологията. И един чисто технически въпрос – при едно разширяване на проучването, което е препоръчително, с оглед на интереса и доказателствения творчески капацитет на докторантката, е добре да се

проверят дали приложените линкове към разглежданите проекти са все още активни – например, към 3 септември 2024 г. тези илюстриращи проектите на *Nexus Experiments*, както и изложбата *kairos exhibition* за съжаление не могат да бъдат видени.

Като практическо изследване, настоящият дисертационен труд е изпълнен отговорно и носи значителни приноси (убедително представени в автореферата). Теоретичната страна на работата би могла да се обогати и насити със съдържание чрез определени чуждестранни издания, специално посветени на темата; такива са колективната монография *Science and Drama: Contemporary and Creative Approaches to Teaching and Learning* (2021), под редакцията на Джо Рафаел, Пета Уайт и Кити ван Киленбърг, както и *Science & Theatre: Communicating Science and Technology with Performing Arts* с автори Ема Уайкамп и Карла Алмейда, издание от 2022 г. Фактът, че тези публикации са от последните няколко години между впрочем показва актуалността на темата и това, че изследователските интереси на докторантката са изцяло в синхрон с европейските такива.

Както показва изследването на базата на анализираниите успешни инициативи в България и положителната обратна връзка от страна на зрителите, развитието на научния театър в България като формат върви паралелно с развитието му в Европа. На фона на тази тенденция, темата, разработена от докторантката се откроява като навременна и обогатяваща знанието за теоретичното и практическо естество на тази съвременна интердисциплинарна перформативна форма у нас.

Препоръчвам на автора на дисертационния труд Гургана Димитрова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

5 септември 2024

Проф. д.н. Камелия Николова